

TEORIE LITERATURY - Literární žánry

4. Tematická výstavba literárního díla.

motiv- v teorii literatury = základní, nejjednodušší tematická jednotka díla, významová jednotka, nejmenší celistvost podávající věcnou informaci o situaci, určuje směřování díla

- **motivy:**
 - ◆ hlavní
 - ◆ vedlejší
 - ◆ dynamické: vnášejí do děje pohyb (epika)
 - ◆ statické: děj zastavují (př. popis předmětu, líčení přírody, lyrika)
 - ◆ volné: nesouvisejí přímo s tématem
 - ◆ signatální: motivují zájem o čtení, navozují atmosféru
- výskyt motivu je zdůvodněn buď obsahem motivu předchozího, kompozicí díla, nebo jen požadavkem normy
- **leitmotiv**: motiv, který se vícekrát opakuje, vrací se, stává se motivem hlavním nebo příznačným (např. motiv nešťastné, nenaplněné lásky, motiv osamocení, atd., v básních a dílech romantismu)
- **motivy se sdružují do skupin a vytvářejí téma díla**
- motiv můžeme definovat jako: **základní dynamickou složku díla, která vytváří epickou dějovost nebo lyrické napětí**

téma:

- o čem dílo jako celek vypovídá, obsahová a myšlenková stránka
- ústřední myšlenka díla, svorník spojující v jednotu všechny jeho významové složky
- ideově tematický základ díla
- předmět, o kterém má být pojednáno
- téma literárního díla odhalujeme až v průběhu četby = ideový a dějový základ díla
- **oproti motivu představuje téma informaci, která stojí z významového hlediska na nejvyšším místě daného textu**
- téma:
 - a) **hlavní**: stojí v základu celého díla (jde o obecné vymezení toho, o čem dílo jako celek vypovídá)
 - b) **dílčí**: realizuje se v kontextu hlavního tématu, rozvíjí a konkretizuje hlavní téma, mezi nejdůležitější patří u syžetových literárních druhů témata:
 1. **postavy**: tvoří motivy zevnějšku, povahy, chování, jednání, jazykového projevu, myšlenek, citů, atd. Tyto motivy mohou být jako charakteristika postavy uváděny:
 - ◆ vypravěčem nebo jinou formou přímého sdělení
 - ◆ mohou být sdělovány jinými jednajícími postavami a postava je tak charakterizována zprostředkovaně
 - ◆ z hlediska celku díla rozlišujeme **postavy**:
 - a) **hlavní**: pro některé literární žánry splývá téma hlavní postavy s tématem hrdiny (např. hrdinská epika), v centru děje literárního díla může být i postava negativní, která je sice hlavní postavou, nikoliv však hrdinou příběhu
 - b) **vedlejší**: tvoří na rozdíl od postav epizodních buď součást celého příběhu, nebo jeho podstatné části
 - c) **epizodní**: vstupují do díla jednorázově a v průběhu dalšího odvíjení příběhu se již znovu neobjevují
 2. **prostředí**: u syžetových děl tvoří motiv vnějšího světa, v němž se pohybují postavy, a to jak prostředí geografického, tak sociálního a intelektuálního
 - ◆ bývá charakterizováno motivy autorského textu (vypravěče nebo autora stojícího mimo příběh) a má pak povahu popisu, bývá však také obvyklé, že prostředí je zachyceno formou dialogů a monologů jednajících postav příběhu

TEORIE LITERATURY - Literární žánry

- **hlavní idea díla:** autorské hodnocení skutečnosti, která je v díle reflektována a které se projevuje též ve výběru a uspořádání jednotlivých témat a tematických celků
 - ◆ směřuje k tomu, aby prostřednictvím díla byla přijata i jeho vnímatelem
 - ◆ může být přímo vyslovena, jednak bývá v díle obsažena implicitně a autor předpokládá, že vnímatel bude schopen ji identifikovat
 - ◆ pokud je vyslovena, bývá to (ne však výhradně) v závěru díla, ale může to být také na počátku díla, kde autor využije citace z díla jiného autora ve formě motto
 - ◆ hlavní idea a ideje vedlejší: mohou být vysloveny v kterékoli části díla a jakýmkoliv způsobem (monology a dialogy postav, řeč vypravěče, autorský monolog apod.)
 - ◆ má-li dílo hodnotící titul, vzniká i spojitost mezi titulem a vyslovením hlavní ideje v tom smyslu, že formulace hlavní ideje osvětluje symbolický význam titulu a titul se stává klíčem k pochopení hlavní ideje

námět:

- „věcný“ obsah, oddělený od ideového hodnocení
- ideová stránka je ovšem rozhodující pro výběr faktů i pro jejich řazení
- u složitějšího literárního díla rozeznáváme základní téma a dílčí témata, jako témata jednotlivých kapitol

látka:

- **události, které dílo sděluje, jako předloha a námět**
- **konkrétní literární zpracování určité události**
- **látka tvoří něco, co existuje vlastně i mimo zkoumané dílo a co vytvořilo jeho „věcný“ obsah**
- ztvárnění určité látky je výsledkem autorova výběru:
 - ◆ 2 linie:
 1. **autor vybírá prvky ze svých vlastních zkušeností** (mimoliterární skutečnost = námět) nebo z jiných literárních prací (předloha)
 2. **autor vybírá z kombinačních možností způsob, jak jednotlivé prvky seřadit a z jazykového bohatství prostředky, kterých k vyjádření využije**
- klíčem ke zkoumání výstavby literárního díla je autorův postoj ke skutečnosti
- **autorův postoj ke skutečnosti:** určuje, ke kterému literárnímu druhu autor sáhne, ale také se projevuje v autorském hodnocení látky
 1. **humoristický** postoj: autor odhaluje směšné nedostatky určitých postav, ale k postavám má vztah kladný, shovívavý
 2. **satirický** postoj: oproti humoru ostře odmítá zobrazený jev a odsuzuje jej jako škodlivý (Hašek, Havlíček)
 3. **idylický** postoj: vidí v zobrazeném jevu optimisticky jeho utěšenou stránku a tím jej idealizuje (Němcová, Čech)
- autorovým postojem se řídí i kompozice
- postoj autora k látce se promítá také do toho, kterou ze základních estetických kategorií si pro způsob svého zobrazení zvolí:
 1. **krásno:** představuje něco výjimečného, co se vymyká z oblasti každodenních životních jevů a porušuje vžitá obyčejí, jde o něco velikého, před čím člověk ustrne v úctě a obdivu
 2. **tragično:** vzniká tam, kde autor zobrazuje pád něčeho, čemu připisuje vysokou mravní hodnotu, v běžném hovoru se však obyčejně ztotožňuje tragično se smutnými zakončeními
 3. **komično:** spočívá v tom, že hrdina má nedostatky, které odsuzujeme, a proto se na něj díváme s určitým nadhledem a pocitem mravní převahy, v běžném hovoru splývá komično s humorem
- **vtip:** spojení představ, které vybočuje z obvyklého kontextu, a proto působí směšně
- **groteska:** spojuje navzájem protismyslné prvky
- **bizarnost:** nižší stupeň groteskna
- **absurdno:** vyšší stupeň groteskna, odhaluje hluboký a zdravým rozumem nepochopitelný rozpor

8. Podstata a klasifikace literárních druhů a literárních žánrů

- věnuje se tomu genologie
- základní členění umělecké literatury:
 - **lyrika:**
 - **epika:**
 - **drama**
- v novější době se uplatňuje členění:
 - **poezie** } **nejsou to žánry, jsou to výrazové prostředky uměleckých textů**
 - **próza** }
 - **drama (řeč vázaná, nevázaná a dialog)**
- **dále se člení na literární žánry a žánrové formy**
- literární žánry:
 1. **fabulové**
 - epika, drama
 2. **bezfabulové (nesyžetové)**
 - lyrika a řečnické útvary
- **fabule:** příhoda, o které se vypravuje v literárním díle, vybavuje si ji čtenář až po přečtení celého díla
- **syžet (látka):** způsob, jakým jsou uspořádány informace o fabuli, můžou být uspořádány lineárně- v časové posloupnosti, zpřeházeně, tutěž informaci můžeme předat pomocí několika syžetů
- **literární žánry:**
 - souhrnné označení pro takové skupiny literárních děl, které se vyznačují **určitými společnými znaky, a to zejména kompozičními, tematickými nebo formovými**
 - třídění podle charakteristických rysů
 - rozlišování na literární druhy a literární žánry- od konce 18. st.
 - v rámci každého ze základních druhů rozlišujeme množství různých žánrů, některé se liší rozsahem, podle tématu, podle kompozice, formy
 - **žánry lyrické (píseň)**
 - **žánry lyrickoepické (romance, balada)**
 - **žánry epické (různé druhy eposu)**
 - **žánry dramatické (komedie, tragedie, fraška, vaudeville)**
- **lyrika:**
 - **bezfabulový, nesyžetový literární druh**
 - **nemá děj**, vyjadřuje především **pocity, názory a dojmy lyrického subjektu**
 - výrazně aktualizuje jazyk, využívá k tomu grafických prostředků, verše, rytmu, intonace, figur, tropů
 - od antiky: elegie, epigramy, epitafy, gnómy, hymny, ódy
 - dělíme ji podle toho co vyjadřuje:
 - a) osobní, tj. **intimní**, milostná, rodinná: odhaluje básníkovo nitro
 - b) **přírodní:** inspiruje se proměnami přírody a jejími krásami
 - c) **reflexivní a meditativní:** lyrika o životě a smrti, o smyslu lidského života
 - d) **občanská:** politické problémy, národní a sociální
- **epika:**
 - fabulový, syžetový
 - zahrnuje výpravnou poezii, prózu
 - zakládá se na vyprávění příběhu, vytváří fabuli, jejím významným znakem je tady dějovost

TEORIE LITERATURY - Literární žánry

- autor nevyjadřuje přímo svůj vztah ke skutečnosti, slouží mu k tomu příběh, který podává **monologicky**
- tvoří ji různé žánry:
 - do epické poezie patří: epos, eposej, balada, romance
 - do prózy: anekdoty přes bajku, povídku, novelu, pověst a pohádku až k různým druhům románu
- **drama:**
 - fabulový, syžetový literární druh
 - děj se uskutečňuje **formou dialogu mezi postavami**, popř. monologem jednotlivých postav
 - střed děje tvoří dramatický konflikt
 - **5 závazných pravidel klasické tragédie**: expozice, kolize, krize, peripetie, katastrofa
 - vlastnímu ději někdy předchází prolog a uzavírá jej epilog
 - vývoj dramatu probíhal souběžně s vývojem divadla- tragédie x komedie
 - vedle her s přesně vypracovaným dramatickým textem se provozují hry založené na improvizaci (commedia dell'arte), v novější době se formuje typ činohry, veselohry, vaudeville, revue, rozvíjejí se hudební dramatické žánry, absurdní drama, Brechtovo epické drama
- literární druhy: jsou díla do značné míry různorodá, spojená jen na principu přítomnosti nebo nepřítomnosti syžetu
- epika: díla rozvíjející příběh ve formě vyprávění
- drama: díla rozvíjející příběh ve formě jevištního provedení
- lyrika: zachycuje skutečnost spíše jako stav
- rozdíl epika a lyrika: děj x stav
- druhy i žánry: se vzájemně prolínají, existují mezistupně a přechodné útvary (např. žánry lyrickoepické)
- přiřazování k druhům je snazší než k žánrům

9. Lyrika a jiné bezfabulové žánry

- základním kritériem pro jejich rozlišení je **tematika**

píseň:

- od původu spojení lyrické poezie a hudby
- takto skládána i v pozdější době (francouzská trubadúrská poezie, německý minnesang, nověji šanson, později např. blues- spojuje básnický text s jazzovou melodií)
- klasifikace podle tematiky, v **antické literatuře** rozlišení tematiky **vysoké a nízké:**

Žánry vysoké lyriky:

1. óda = chvalo zpěv:

- báseň, skladba oslavná, vysoký sloh
- další žánrové varianty podle toho, co bylo tématem oslavení:
 - a) hymnus: nejvyšší hodnoty (antická božstva, vlast, apod.)
 - b) dithyramb: oslava boha vína Dionýsa (později se náměty rozšířily o jakékoliv projevy bujného veselí)
 - c) pajány: k oslavě boha Apollóna jako ochránce Múz (v novější literatuře je význam slova širší a paján znamená nepřiměřenou, nadsazenou chválu čehokoliv)
- zpívá je jeden zpěvák

2. elegie (žalozpěv):

- je definována tematicky i charakterem verše
- je to báseň vyjadřující smutek
- původně byla chápána jako projev žalosti nad ztrátou něčeho nám blízkého
- žalozpěvy jsou známy i z evropského folklóru
- obsah politický, válečná (ve starověkém Řecku)
- využívala elegického dvojverší (elegické distichon): spojení hexametru a pentametru

3. žalm:

- biblické hymnické zpěvy ve Starém zákoně- cyklus lyrických písní Žalmy krále Davida
- náměty oslavné i žalostné
- překládány do národních literatur
- zabarven nábožensky
- tematicky se vyznačuje oslavnými motivy, nepostrádá však ani projevy smutku a kajícího

další lyrické žánry:

pásmo (zone):

- tento žánr je definován spíše morfologicky než tematicky
- spojeno s tvorbou Guillaumea Apollinaira
- je založeno na asociativně zřetěženém toku představ a představuje spíše výjimku v běžné tematické klasifikaci básnických sbírek
- základní směřování v lyrice je konvergentní, do pozadí ustupují dříve pěstované žánry a lyriku obvykle členíme podle tematiky větších celků, celých básnických sbírek

tradiční básnické formy:

- dnes se v poezii vyskytují ojediněle

francouzská balada:

- skládala se ze tří desetiveršových strof a pětiveršového poslání

TEORIE LITERATURY - Literární žánry

znělka (sonet):

- žánrová forma mající zastoupení již v renesanční literatuře
- ještě v současnosti má produktivní charakter
- skládá se ze 14 veršů rozdělených do 4 strof
- první dvě strofy jsou čtyřveršové- kvarteta
- druhé dvě jsou tříveršové- terceta
- určeno bylo i schéma rýmu kvartet: abba- tyto normy platily jen pro klasický sonet
- v pozdějším vývoji: sonet koncipován jako čtrnáctiveršová a na strofy dále nečleněná báseň (Mácha), jindy se mění pořadí kvartet a tercet, upouští se od využití rýmu a popřípadě se nahrazuje desetislabičný verš veršem jiného rozměru, např. dvanáctislabičným alexandrinem
- např. milostná, Francesco Petrarca- Sonety Lauře

litanie:

- prosebné modlitby, stálé opakování prosb a apostrofování Boha

graduál:

- zpěv shrnující mešní zpěvy k potřebám literárních bratrstev

kancionál:

- sbírka náboženské chórové lyriky k soukromé potřebě, např. Jistebnický kancionál

Světská lyrika středověku:

- trubadúrská poezie
- milostná píseň
- alba
- žakovská lyrika

Lidová píseň:

- mluvený protějšek = deklamovánky
- typický výrazový prostředek pro lyrický projev
- z původního spojení písňového slovesného textu se zpěvem
- strofická forma
- nevelký rozsah
- jednoduchý slovní výraz s epitety, figury s opakováním slov

epigram:

- je kritická, vtipná satirická báseň s pointou ostře se vyjadřující k určité události, osobě či jevu
- viz Karel Havlíček Borovský: Epigramy (králi, vlasti, múzám, světu)

Drobné průpovědi:

- gnóma: vtipný výrok
- přísloví: obsahuje životní ponaučení, týkající se lidských vztahů a v jinotaji podané nebo zobecněné
- pořekadlo: zdůrazňuje mezilidské vztahy
- aforismus: krátká stručná věta vyjadřující postřeh
- pranostika: počasí
- úsloví: např. nosit dříví do lesa

epitaf:

- krátký nápis na náhrobek, případně pohřební řeč, viz Jiří Wolker

3 lyrické výpovědi:

- a) **lyrika bezprostřední**: osobní autorova výpověď o jeho zážitcích, vztazích (milostná, náboženská, vlastenecká), autor vystupuje jako lyrický hrdina (subjekt i objekt)
- b) **lyrika předmětná**: lyrický hrdina v pozadí, ale nemizí, výpověď zaměřena na objekt tak, aby z toho nepřímo plynul autorův vztah k zobrazené skutečnosti, lyrika popisná, reflexivní
- c) **lyrika apelatивní**: obrací se k čtenáři se snahou získat jej pro nějaký postoj, čin (politická, občanská)

homiletika:

- původně výklady biblických textů ve formě kázání, později kazatelství vůbec

Jiné nesyžetové žánry:

dopis:

- k výměně zpráv mezi lidmi písemně, ustálená forma (úvod, závěr)

dialog:

- podkladem dramatu (satirické dialogy- lukianský dialog)

řečnictví:

- politické
- soudní
- slavnostní
- slavnostní řeči zemřelým

filipika:

- útočný projev, nejprve starořecká útočná řeč

TEORIE LITERATURY - Literární žánry

10. Epické žánry

- podle rozsahu se zpravidla člení na velkou, střední a malou (drobnou) epiku

(dělení epiky: Eduard Petruš)

velká epos román	střední povídka novela (romaneto)	drobná bajka parabola ankedota	publicistika reportáž cestopis fejton kurzíva sloupek zpráva komentář (úvodník) referát recenze interview medailón nekrolog polemika replika
	legenda mýtus		
		exemplum facetie	
	pověst pohádka		
		kázání	(homilie)

- **epos:**
 - je rozsáhlé chronologické vyprávění, spojené jednou nebo několika ústředními postavami, do děje mohou zasahovat bohové a mytologické postavy
 - k žánrovým variantám patří:
 - a) hrdinský epos** (Illias a Odyssea)
 - b) rytířský epos** (Chanson de Roland, Tristan a Izolda)
 - c) zvířecí epos**
 - v eposu často fantazijní motivy (kouzelné prsteny, nadpřirozené schopnosti hrdinů...)
 - vnímáme ho jako veršovanou epiku
 - několik eposů spojeno ústřední postavou- epopěj (i u románu)
- **román:**
 - je prozaický text se složitou výstavbou, kromě hlavní dějové linie může obsahovat i linie vedlejší a epizodní příběhy, vystupuje v něm mnoho postav a ty procházejí vývojem
 - je představitelem velké epiky
 - románové varianty můžeme členit na základě různých aspektů:
 - a) podle časového určení děje** (historický, ze současnosti, utopický)
 - b) podle tématu** (psychologický, společenský, životopisný, výchovný, dobrodružný, science fiction, detektivní)
 - c) podle výpovědní formy** (román v dopisech), aj.
 - rozsáhlejší romány jsou zpravidla členěny na kapitoly, které na sebe mohou navazovat, podobně jako na sebe navazují odstavce v textu
 - romány mohou být tvořeny i několika díly, každý díl tvoří uzavřený celek
 - rozlišujeme **dilogii, trilogii, tertalogii,...**

- **kronika:**
 - je chronologický záznam historických událostí

- **legenda:**
 - je žánr stojící na pomezí velké a střední epiky
 - obsahově je vymezena tím, že pojednává o životě světce
 - existovaly dva druhy legend- jeden zachycoval celý život světce, druhý především jeho vrcholnou fázi, tedy umučení a nanebevstoupení
 - legenda mohla být i většího rozsahu, pak mluvíme o duchovním románu

- **povídka:**
 - je kratší prozaický útvar, jehož příběh má jednoduchý děj, který nemá takový spád a napětí
 - probíhá pomaleji, složitěji a velmi často se v ní objevuje popis
 - rozlišovat různé varianty povídek můžeme opět:
 - a) podle obsahu (humoreska)
 - b) rozsahu (minipovídka)
 - je-li styl velmi zdobený mluvíme o arabesce

- **novela:**
 - je žánr střední epiky, vyznačuje se krátkostí, prozaickou formou a reálným postojem ke skutečnosti
 - vzhledem k tomu, že děj novely směřuje přímočaře k vrcholnému momentu, tedy pointě, nebývá základní linie zbytečně přerušována dalšími událostmi
 - charaktery postav jsou neměnné
 - romantická novela: jejímž zakladatelem je Poe je charakteristická hrůzou, děsivými situacemi, bizarní postavy tvoří základ, na tuto tematiku pak navazují horory a detektivní novely
 - rámcová novela: vznikla v rámci renesance, jeden příběh byl zvolen jako rámec, který motivoval vyprávění dalších příběhů postavami v novele vystupujícími

- **romaneto:**
 - velikost novely, rozdíl v příběhu, zde dobrodružství, dramatický až fantastický děj s výraznou pointou, zdánlivé záhady vysvětleny logicky, rozumem, vědecky
 - např. Jakub Arbes: Newtonův mozek

- **pověst:**
 - postavy či místo děje bývají obvykle zcela konkrétní, vazba s historickou skutečností není vyloučena

- **pohádka:**
 - je původně lidové vyprávění založené na smyšleném příběhu nevázaném na konkrétní čas a prostor, hrdina překonává nástrahy, má splnit nějaký úkol, jsou mu kladeny překážky, do děje zasahují nadpřirozené bytosti, které buď pomáhají nebo škodí, dobro musí zvítězit nad zlem

- **bajka:**
 - je veršovaný nebo prozaický alegorický příběh, v němž zvířata, rostliny nebo věci jednají jako lidé (mravní ponaučení)

- **parabola:**
 - alegorické poučení (jako v bajce), ale není zde přímo vysloveno, má vnímateli vylítnout ze správného pochopení příběhu

TEORIE LITERATURY - Literární žánry

- **anekdota:**
 - stručně navozená situace, která vyústí v nečekanou komickou pointu, spadá spíše do ústní slovesnosti
- **báje:**
 - je příběh, do něhož lidé dávných dob vtiskli své představy o vzniku světa a člověka, o přírodních jevech, o životě pozemském i posmrtném
- **cestopis:**
 - stojí na hranici mezi literaturou zábavnou a věcnou
- **fejton:**
 - je drobný publicistický žánr, který je tištěn pod čarou na dolním okraji stránky, jeho styl vykazuje jasné rysy subjektivity
- **esej:**
 - ne příliš dlouhý text, který se zabývá nějakou kulturní, filozofickou či jinou otázkou, na rozdíl od odborné literatury v něm nehraje však tak důležitou roli použitá literatura, citace, apod., v popředí stojí autor, jeho vlastní názor, od článku se esej liší především uměleckým způsobem vyjadřování
- **sloupek:**
 - je útvar tištěný v podobě úzkého sloupce sazby nejčastěji na okraji stránky, věnuje se spíše stručnému a obecněji přístupnému rozboru jakékoliv odborné otázky

11. Žánry lyrickoepické

- žánry na pomezí lyriky a epiky
- základní kritérium pro jejich rozlišení: tematika

epická píseň:

- strofický útvar nevelkého rozsahu, častý je rým
- obsahuje také syžet, přesně řazené motivy a informace = zkratka má příběh
- má rychlý spád
- např. **vánoční koleda**

balada:

- běžný a relativně přesně vymezený žánr
- tematicky zaměřena k zachycení marného zápasu člověka s přírodními nebo společenskými silami
- děj je spádový a vyústí ve nejčastěji ve smrt hrdiny
- tento žánr má pevné místo v lidové slovesnosti
- zpracovává téma ponurého rázu
- končí převážně katastrofou
- **tzv. tragédie psaná písní**
- v 19. a 20. st. se uplatnil i v psané literatuře (Karel Jaromír Erben, Jiří Wolker)
- **klasická balada:** nositelé tragična - nadpřirozené bytosti, síly (K. J. Erben)
- **balada sociální:** nositeli tragična životní, sociální podmínky (Wolker, Neumann, Bezruč - Ostrava, Maryčka Magdónová)

romance:

- určena především tematicky
- v opozici k baladě volí optimistické téma- tato definice je velmi vágní a proto také autoři užívají označení romance pro různorodé texty
- tematika milostná nebo romantická
- je lehčího tónu než balada (např. Jan Neruda- Romance o Karlu IV.)

poéma - byronská „básnická povídka

- ruská forma - poéma
- skladba s lyricky rozvinutým syžetem
- obvykle společensky závažný problém

TEORIE LITERATURY - Literární žánry

12. Dramatické žánry

Základní dělení dramatu:

- **jednání** (akty): zatáhne se opona, od opon k oponě
 - **scény**: úsek děje, kdy se vymění všechny osoby na jevišti
 - **výstup**: příchod nebo odchod jedné jednající osoby

Konstruktivním principem dramatu je: (k tomu se hlásí klasicistní tragédie)

- tzv. **zákon tří norem (jednot)**:
 - jednota času**: razila požadavek, aby se celý dramatický děj odehrál max. během 24 hodin
 - jednota děje**: děj má hlavního nositele- hrdinu (protagonistu), má jednu hlavní zápletku, vyvíjí se bez zbytečných odboček
 - jednota místa**: hra se odehrává v ohraničeném prostředí
- hlavním pásmem dramatu jsou **dialogy**, dále **vedlejší texty** (scénické poznámky)

Středověké drama:

- mají velký význam **pašije**- Kristova umučení- zpracovává náměty ze Starého a Nového zákona

morality:

- náboženské hry alegorického charakteru se silnou mravoučnou tematikou

mystéria:

- scény ze Starého zákona- zpracovali biblické tajemství

miráky:

- hry o svatých s klíčovým motivem zázraku, konají světci, motiv Panny Marie
- hříšný člověk se obrací do zjevení svatého, křížení reality s mýtem

hry pláště a dýky:

- baroko, náměty tvoří dvorské intriky

klasicismus:

- francouzský klasicismus se začíná opírat o **jednotu času a děje**
- navazuje na **Aristotelovu Poetiku**
- **pětistupňové téma viz klasická tragédie + zákon tří norem**

Dva základní žánry dramatu:

1. tragédie:

- „**písně kozlů**“, pěstuje se jako oslava boha Dionýsa
- chórické zpěvy, později část děje herci sami předvádějí- dialog 1. pol. 5. st. př. Kr. (Aischylos, Sofokles, Euripidés)
- hybatelé děje: předurčenost lidských osudů určují bohové
- prvotní předchůdce: dithyramb- monologický zpěv na oslavu boha Dionýsa
- je to hra s vážným obsahem, její hrdina se dostává do konfliktu se silami, které jsou silnější než on a jimž podléhá, často umírá

2. komedie:

- „**píseň kómu**“, průvod na oslavu boha Dionýsa
- skupiny lidí zpívají veselé písně
- vyžaduje komické situace
- je to hra představující skutečnost tak, že postavy i jejich jednání předvádí v karikované podobě, aby vynikla jejich směšnost
- **staré komedie**:
 - ◆ měly politický podtext

- ◆ hlavní postava měnila stanovené politické uspořádání
- ◆ představitelé: Aristofanés (Jezdci, Mír, Žáby)
- **nové komedie:**
 - ◆ 4.- 3. st. př. n. l.
 - ◆ představitelé: **Menandros**, Tyfoklos
 - ◆ nejsou orientovány politicky
 - ◆ posunuje se k rodinnému tématu, domácí krb a rodina
 - ◆ individualizované postavy
 - ◆ představitelé: v Římě **Plautus a Terecius**
 - ◆ milostné problémy, plotky, motiv odloženého dítěte
 - ◆ rodinná témata

činohra:

- je dramatický žánr, v němž jde především o charakter hrdinů, na tomto podkladě pak rozlišujeme činohry jako hry charakterové, společenské, atd.

fraška:

- je dramatický žánr, který souvisel s náboženskou a morální tematikou, její vznik je spojen se smyslem pro grotesknost, pro směšování vážného a směšného

opera:

- je dramatický žánr, v němž je spojen dramatický text s hudbou

opereta:

- je žánr, ve kterém se střídá mluvený a zpívaný text

vaudeville:

- předchůdce operety, druh komedie, písňový žánr
- typ lehké francouzské situační komedie

revue:

- na podívanou, dějové pásmo jen propojeno výstupy tanečními

recitál:

- program jedné osoby

tezová hra:

- žánr realistického dramatu
- chce přesvědčit o pravdivosti určité teze (Dáma s kaméliemi)

komedie dell'arte:

- v Itálii od 16. - 18. stol.
- hlavní znaky: masky a improvizace
- ustálené typy postav: harlekýn, kolombína, dotore (učení)
- Carlo Goldoni: zrušil masky a začal hry zapisovat, vzniká situační

přelom 19. a 20. st.:

typologie odpovídá podle vzniklých směrů

- **naturalistické drama:** výsek ze skutečnosti
- **hra impresionistická:** zachycuje nálady
- **hra symbolická:** děj zarámován symbolem (Maurice Maeterlinck: Modrý pták)

TEORIE LITERATURY - Literární žánry

20. století:

absurdní drama:

- předchůdce - **Král Ubu**, nejde o hru se souvislým dějem, ale o sled dramatických jevů
- hrdina předveden v situaci úzkosti, v modelové situaci
- lidský život nemá smysl
- u nás ztráta komunikace v souvislosti s normalizací
- představitelé: *Ionesco, Havel, Beckett*

kompozice dramatického textu:

klasická tragédie:

- v **expozici** se nejprve seznámíme s prostředím a postavami
- v **kolizi** by mělo docházet ke konfliktu, který vyústí v **krizi**, ta však musí být nějak vyřešena - tomu je věnována další střední část - **peripetie**, aby vyústila v **katastrofu**, tedy řešení, které nemusí být vždy katastrofou v obvyklém slova smyslu